

Labyä

MIIA-ANNIKA RYTKÖNEN

Lahden Ammattikorkeakoulu
Muotoiluinstituutti
Viestinnän koulutusohjelma
Valokuvaus
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Miiia-Annika Rytönen

TIIVISTELMÄ

LAHJA – sydän ihanasti rempallaan kertoo 80-vuotiaasta isoäidistäni ja hänen talostaan, jossa kolmen sukupolven naisten muistot, tunteet ja kokemukset kohtaavat. Opinnäytetyöni kuvallinen osuus on kirja, joka koostuu 27 valokuvasta ja teksteistä, jotka ovat isoäitini mietteitä, sanomia ja toistamia. Kirjallinen osuus käsittelee pääasiassa henkilökohtaista prosessia: miksi aloitin valokuvaamaan sukuani ja miksi se on minulle niin tärkeitä. Samalla pohdin paikan roolia ja merkitystä työssäni sekä suhteutan omaa työtäni taidekontekstissa esitettyihin perhekuviin ja sen traditioon.

Asiasanat:

Perhe, isoäiti, paikka, valokuvaus, subjektiivinen valokuva, valokuvaterapia

ABSTRACT

LAHJA – sydän ihanasti rempallaan is a story of my 80-year-old grandmother and her house where the memories, feelings and knowledge of three generations of women meet. The visual part of my thesis is a book which includes 27 photographs and texts that are my grandmother's thoughts that she habitually repeats. In the written part of my thesis I concentrate mainly on my personal process: why I started photographing my family and why it is so important to me. At the same time I take a look at what kind of role and meaning the concept of place has in my work. I also put my work into perspective of family pictures shown in art context.

Keywords:

Family, grandmother, place, photography, subjective photography, photo therapy

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	7
2 SANANEN TYÖSKENTELYSTÄNI	8
3 MINUN JUURENI	8
3.1 MISTÄ KAIKKI ALKOI?	9
3.2 LAHJA	11
3.3 ÄITI JA MINÄ	12
4 PAIKKA	16
4.1 PALTANEN	16
4.2 PAIKAN MERKITYS	17
5 LÄHEISET VALOKUVISSA	19
6 TAIDETTA JA TERAPIAA	22
7 TEOS - LAHJA	25
8 POHDINTA	26
9 LOPUKSI	29
LÄHDELUETTELO	32
KUVALIITTEET	34

1 JOHDANTO

Neljä vuotta sitten, ensimmäisenä opiskeluvuotena aloitin valokuvaamaan sukuani ja nyt viimeisen vuoden ajan olen pääasiassa keskittynyt kuvaamaan 80-vuotiaan isoäitini Lahjan elämää. Sukuni kuvaaminen alkoi halusta tallentaa persoonalliset ja hullunkuriset sukulaiseni mutta hyvin nopeasti huomasin, että kyse oli ja on edelleen paljon muustakin. Kuvaamisesta tuli minulle tapa tutustua uudestaan vähitellen etäiseksi jääneeseen pieneen sukuuni kuvaustilanteiden tuodessa meitä lähemmäksi toisiamme. Siitä tuli myös tapa käsitellä kipeitä ja positiivisia asioita. Kuvien äärellä olen voinut itkeä, nauraa ja kokea turhautumisen tunteita. Samalla opin myös hyväksymään omaan historiaani liittyviä asioita ja arvostamaan sekä suhtautumaan huumorilla sukulaisteni valintoihin.

Opinnäytetyöni kirjallinen osuus käsittelee tätä henkilökohtaista prosessia: miksi aloitin kuvaamaan sukuani ja miksi se on minulle niin tärkeätä. Pohdin paikan roolia ja merkitystä työssäni sekä suhteutan omaa työtäni taidekontekstissa esitettyihin perhekuviin ja sen traditioon. Opinnäytetyöni kuvallinen osuus on kirja, joka rakentuu isoäitini elämää dokumentoivista kuvista, henkilökuvista ja miljöökuvista. Valokuvien keskiössä on isoäitini ja näyttämönä toimii talo, jossa isoäitini on viettänyt aikuisuutensa, äitini nuoruutensa ja minä lapsuuteni.

2 SANANEN TYÖSKENTELYSTÄNI

Päädyn valokuvan pariin hieman vahingossa opiskellessani vuoden kestäviä kuvataiteen opintoja. Ihastuin kameraan välineenä ja valokuvan vaivattomuuteen havaintojen sekä hetkien tallentamisessa. Hetken mielijohteesta päätin hakea opiskelemaan kuvataidekasvatuksen sijaan valokuvausta ja yllätyksekseni aloitin valokuvauksen opinnot Muotoiluinstituutissa samana syksynä.

Olen alusta asti kuvannut asioita, jotka ovat minua lähellä ja jotka koskettavat minua. Läheisiä ihmisiä, toisinaan itseäni ja minulle tärkeitä hetkiä sekä tunnelmia. Valokuvaaminen oli ja on edelleen minulle tapa kohdata, käsitellä ja selkiyttää omia ajatuksia sekä tunteita. Opiskelujen alettua minulle tuli kuitenkin tunne, että pitäisi kuvata jotain "oikeata", jotain jolla olisi oikeasti merkitystä, jotain millä voisi vaikuttaa ja avata muiden ihmisten silmiä. Yritin etsiä "oikeita" aiheita mutta joka kerta se tuntui teennäiseltä. Vähitellen ymmärsin, että aiheiden tulee olla minua lähellä ja arkiset aiheet ovat ihan yhtä tärkeitä ja hyviä. Niinpä aloitin kuvaamaan sukuani.

3 MINUN JUURENI

*"Muistojen avulla hahmotamme itseämme osana maailmaa ja jäsenämme irrallisia kokemuksia osaksi suurempia kokonaisuuksia. Muistojen avulla tiedämme keitä olemme ja mistä tulemme."*¹

Minun juureni ovat Savonmaalla, kaupungissa, joka on aikanaan äänestetty Suomen rumimmaksi kaupungiksi. Olin pikkutyttö, kun vanhempani erosivat ja muutimme äidin kanssa Helsinkiin äitini

¹ Torvinen 2011, <http://hybrislehti.net/hybris-32011/muistojen-v%C3%A4ritt%C3%A4m%C3%A4t-maisemat>

opiskelujen perässä. Muuttopäivän aamuna rikoin suutuspäissäni isoäitini tekemän mustaherukkamehupullon vanhan kotimme rappukäytävään ja pidin kaiteesta kiinni ettei tarvitsisi lähteä.

Kotiuduinkin kuitenkin nopeasti pääkaupunkiseudulle. Teini-iässä olin jo hyvin helsinkiläistynyt ja tyytyväinen, ettei minun tarvinnut viettää nuoruuttani "tuppukylässä" peltojen keskellä. Vierailimme säännöllisesti äitini kanssa sukulaisten luona mutta harva jaksoi kyläillä luonamme Helsingissä, koska he pitivät neljän tunnin ajomatkaa aivan mahdollisimman pitkänä. Isäni uusi vaimo oli mustasukkainen ja isäni auttamattomasti tossun alla. Minä olin turhautunut ja kyllästynyt aikuisten välisiin riitoihin ja katkeruuteen. Vierailutahti kotikaupungissa väheni tasaisesti ja samalla varhaisaikuisuuden kynnyksellä rakensin omaa elämäni Helsinkiin. Etäännytin huomaamatta itseäni sukulaistani ja etenkin isästani, ettei minun tarvitsisi kerta toisensa jälkeen pettyä hänen käyttökseen.

3.1 Mistä kaikki alkoi?

Ensimmäisenä opiskeluvuotena havahduin siihen, että olin etäännyttänyt suvustani vuosien aikana. Kävin kotipaikkakunnallani enää satunnaisesti, ehkä kerran vuodessa ja pidin pientä sukuani outona. Alkoholismia, riitoja ja katkeruutta, intomielistä uskonnollisuutta, mielenterveysongelmia ja melankoliaa. Näin sukulaiseni hyvin negatiivisessa valossa ja aihe oli minulle kipeä sekä arka. Päätin tarttua siihen.

Kuvasin sukulaistani potretteja, joissa korostin vierauden ja outouden tunnetta, jota tuolloin itse koin. (Kuvat 1, 2, 3 & 4.) Kuvasin myös heidän kotejaan, joissa lapsena vietin aikaa. Aluksi olin ahdistunut ja koin välillä fyysistä jännitystä palatessa kotipaikkakunnalleni mutta vähitellen kuvaamisesta tuli tapa tutustua uudelleen sukulaisiini ja kuvaustilanteet toivat meitä lähemmäksi toisiamme. Samalla kuvaamisesta ja kuvien

katselusta tuli tapa käsitellä kipeitä ja positiivisia asioita. Kuvien äärellä pystyin itkemään, nauramaan ja kokemaan vihan sekä turhautumisen tunteita. Aloin nähdä kotipaikkani uusin silmin ja opin myös hyväksymään omaan historiaani liittyviä asioita sekä arvostamaan ja suhtautumaan huumorilla sukulaisteni elämän valintoihin. Näin syntyi ensimmäinen oma projekti.

En mielestäni ollut käsitellyt asiaa loppuun vaan koin olevani vasta alussa ja jatkoin kuvaamista. Vähitellen huomasin keskittyväni enemmän ja enemmän äitini äitiin, isoäitiini Lahjaan, hänen elämäänsä ja taloon, jossa isoäiti on viettänyt aikuisuutensa, äiti nuoruutensa ja minä lapsuuteni.

Kuvat 1, 2 & 3. Rytönen Miia
Nimetön 1, 2 & 3, 2013.

3.2 Lahja

Lahja on Kainuun tyttöjä. Hän syntyi pihasaunassa vuonna 1935 Lentiiran kylässä, aivan itä-rajalla. Paltaselle Pieksämäen maalaiskylään hän päätyi 40-vuotta sitten miehen takia, johon tutustui kirjeenvaihdon kautta. 45-vuotinen avioliitto päättyi pallolaajennuksen jälkeisiin komplikaatioihin ja Lahja jäi seitsemän vuotta sitten leskeksi.

Olen kuvannut Lahjan elämää nyt neljän vuoden ajan ja samalla tutustunut isoäitiini paremmin. Lahja on pieni nainen, joka syö pitsaa omenahillolla, asuu vanhassa koulussa ilman lämmintä vettä ja sisävesiä. Hän tekee puutyöt itse, kerää naapureiden omenat ja ylistää Ainoaa, Kaikkivaltiasta Herraa. Jatkuva touhuaminen kotona ja liikkuminen arjen askareiden parissa on pitänyt Lahjan hyväkuntoisena ja virkeänä. Sen lisäksi, että Lahja on hyvin huomaavainen ja auttavainen ihminen hän on myös mustavalkoinen, itsepäinen, ärsyttävä, epäluuloinen ja pelokas monia asioita kohtaan. Lahja puhuu jatkuvasti mutta hänen kanssaan on vaikea keskustella, koska hän ei kuuntele ja ajattelee olevansa aina oikeassa. Olemme jutelleet isoäitini menneisyydestä, töistä, isoisästäni, kuolemasta ja Jeesuksesta. Tai oikeastaan Lahja on puhunut ja minä olen kuunnellut.

”Sitte niitä epäjumalia on. Sehä pittää siihe uskoo siihen ristiinaulittuu vapahtajaa, siitä epäjumalasta kyllä vähä hyöttyy, siitä kyllä vasemman puolen kiusaukseen joutuu. Ja sitten se himo on tullu ku Eeva ja Aatami sotkivat siihe omenapuuhun mennä, ni ne huomaa, että alasti o. Luoja sano että elkää koskeko siihen omenapuuhun mutta käärme petti. Vaan sitä minä ihmettelen, että ossaako se käärme, eihän tuo puhunu ku tuota Eerokki monta hävitti niitä kyykäärmeitä. Vaan jos se on siihen aikaan semmonen nelijalkanen ollu.”

”No mitenkä ei oo kihlasormusta vielä, joko se on kosina se Eemili? Eikö oo vielä? Alaha lähtee, panna ovi kiinni jos ei heti kohta kosi. Niin, vaan niin se pittää, ka se on kunniallinen ku vihillä käypi. Minähä Emilille tuota sanoin, että tuolla on puku tuolla komerossa, vihkipuku”

Yhdessä vietetty aika tuntuu kuitenkin tärkeältä kaikista näkemyseroista huolimatta ja tiedän, että myös Lahja arvostaa sitä. Olenhan hänen ainut lapsenlapsi. Olen myös viimeisten vuosien aikana oppinut arvostamaan hänen sinnikkyyttä ja tarmoa elää tavallaan, kun moni muu olisi jo aikaa sitten luovuttanut joko mukavuudenhaluaan tai yksinäisyyttään.

Halusin valokuvien tallentaa Lahjan elämää, koska se on minusta kuvaamisen arvoista. Isoäitini on alusta asti suhtaunut kuvaamiseen hyvin, eikä kameran läsnäolo ole tuntunut vaivaavan vaan kuvaaminen on tapahtunut luontevasti kaiken muun ohella. Keskittyessäni Lahjan kuvaamiseen oma tapani työskennellä ja esittää asioita muuttui herkemmäksi ja humoristisemmaksi.

3.3 Äiti ja minä

Kun aloitin kuvaamaan sukulaisiani jätin äitini tarkoituksella kuvaamatta, koska suhteeni häneen on erilainen kuin suhteeni muihin sukulaisiin. Äitini oli vasta kahdenkymmenen, kun synnyin. Hän ei ole ikinä ollut pullantuoksuinen äiti, eikä leivo kovinkaan hyvää pullaa. Äiti on kuitenkin rohkea, vaikka häntä on usein pelottanut. Hän on myös vahva, vaikka elämä ei ole mennyt aina ihan suunnitelmien mukaan. Arvostan äitiäni valtavasti, koska hän on kantanut kaiken vastuun ja kasvattanut minut käytännössä yksin. Olemme olleet ja kokeneet paljon kahden ja nykyään äiti on yksi parhaimmista ystäväistäni. Tämän takia en halunnut kuvata hänestä potrettia samalla menetelmällä kuin muista sukulaisistani mutta alusta asti tiesin, että haluan kuvata myös äitiäni ja meidän välistä suhdetta.

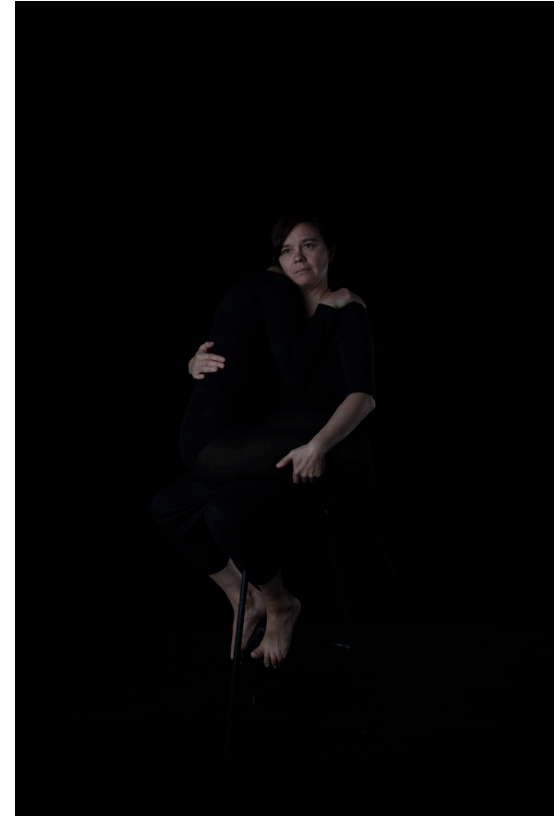
Toisen opiskeluvuoden keväällä henkilökuvakurssilla kuvasin äidistä ensimmäisen henkilökuvan ja kirjoitin näin:

”Kuvaan jatkoa viime keväänä toteutetulle oma projektille, jolloin kuvasin henkilökuvia lähisukulaisistani, joista olen vuosien aikana etäännytynyt. Nyt haluan tarkastella aihetta toiselta kantilta, äitini henkilökuvan muodossa ja samalla sivuta äidin ja tyttären välistä suhdetta, joka on hyvin paljon tiiviimpi ja läheisempi kuin suhteeni muihin sukulaisiini.”

Kuvasin meidät yhdessä mutta kuvasta tuli kuitenkin turhan synkkä tunnelmaltaan ja sen sijaan, että se olisi korostanut meidän läheistä suhdetta se näyttäytyi enemmän äidin huolena, vastuuna ja yksinäisyytenä. (Kuva 5.) Olin harmissani, koska kuvan piti olla vastakohta aiemmin kuvaamilleni sukulaisten kuville mutta olinkin onnistunut esittämään minulle tärkeän ihmissuhteen raskaan puolen sen sijaan, että olisin kuvannut läheisyyttä ja meidän erityistä sidettä. Tämän jälkeen äitini kuvaaminen jäi, koska en osannut lähestyä aihetta uudelleen ja tarvitsin aikaa jäsentää ajatuksiani. Tuntui, että olin liian lähellä, jotta voisin kuvata äitiä yhtä rehellisesti kuin isoäitiäni vaikka minun on yleensä helpointa työskennellä asioiden parissa, jotka ovat minua lähellä tai ihmisten kanssa, jotka tunnen hyvin. Kuvattuani tarpeeksi pitkään isoäitiäni ja Paltasta minulle tuli tunne, että olisi loogista siirtyä kuvaamaan myös äitiäni ja lopulta itseäni Paltasella.

Kuva 4. Rytkönen Miia
Nimetön, 2013.

Kuva 5. Rytkönen Miia
Nimetön, 2013.

4 PAIKKA

Valokuva muistuttaa meitä ajasta ja paikasta, sillä molemmat ovat kuvissa aina läsnä vaikka valokuvaaja kuinka yrittäisi poistaa kuvista viitteitä aikaan tai paikkaan. Paikaksi mielletään yleensä jonkinlainen konkreettinen maantieteellinen kohta, sijainti tai tila mutta sen lisäksi paikka on paljon muutakin. Maantieteen professorin Ari Lehtisen mukaan paikat ovat polkujen risteyskohtia, tarinoiden kokoelmia ja lähtemisen, etäännyttämisen, luopumisen, muistamisen ja paluun paikkoja.² Paikka voidaan myös unohtaa, keksiä tai muistaa väärin.³

4.1 Paltanen

Paltanen on vanha kyläkoulu, jonka isovanhempani ostivat 40-vuotta sitten. Se sijaitsee Pieksämäen maaseudulla Järvisuomentien varrella luonnon keskellä. Paltanen on minulle merkittävä paikka, koska vietin siellä lapsena paljon aikaa ja muistan vieläkin hyvin loputtomilta tuntuneet kesälomat. Puuhevoset ja isoisän rakentaman tiipiin. Salapoliisitoimiston. Mansikkapellon ja kasvihuoneen. Ihanan puusaunan tuoksun ja isoisän verstaan, jossa puuhastelin omiani hänen tehdessä töitä. Kaikki on ennallaan mutta kuitenkin muuttunut. Puuhevosia ei enää ole. Mansikoita tuli muutaman rasian verran viime kesänä. Versta on hiljentynyt ja tiipiistä on jäljellä vain kuva mutta onneksi sauna lämpiää edelleen.

Olen onnekas, kun sain viettää lapsuuteni kahdessa erilaisessa ympäristössä: kaupungissa ja maaseudulla, vaikka en Paltasta oikein nuoruudessani osannutkaan arvostaa. Lapsena tietysti viihdyin siellä. Sain juoksennella ja ryömiä pihalla vapaasti ja

² Lehtinen 2006, 60
³ Knuuttila 2006, 7

puitteet tarjosivat hyvät mahdollisuudet erilaisille leikeille, vain oma mielikuvitus oli rajana. Paikka oli jossain määrin myös pelottava. Talo on iso ja monet huoneista ovat keränneet tavaraa nurkkiinsa vuosien ajan ja olleet käyttämättöminä pitkään. Pimeät nurkat ja lukitut ovet olivat jännittäviä lapsena. On normaalia, että paikkasuhteemme muuttuu eri elämänvaiheiden ja tilanteiden mukaan ja teini-iässä viihdyinkin enemmän kaupungissa. Silloin koin Paltasen pitkästyttävänä paikkana, isoäitini ankaruuden ilmentymänä ja hänen uskonnollisuutensa pelottavana. En arvannut, että myöhemmin talo tulee olemaan minulle hyvin tärkeä ja tulen viettämään siellä taas paljon aikaa.

“Tuntuupa hyvältä olla täällä. Aika pysähtyy ja mieli rauhoittuu. Kaikki tapahtuu saman rutiinin mukaan. Herätään ja mummo aloittaa puhumisen. Aamupala ja talon lämmitys. Kolataan lumet tai pestään pyykkiä, tehdään töitä niin kuin mummo sanoo. Välipala. Jatketaan töitä. Lämmitetään sauna ja kannetaan vedet saunalle. Saunotaan. Tehdään ruokaa ja syödään. Mummon puhe jatkuu koko päivän ajan tasaisesti tunnista toiseen ja kuulen samat jutut ties monettako kertaa. Mietin puhuukohan se täällä samalla tavalla yksin ollessaan? Lämmitetään taloa tarvittaessa uudelleen. Iltapissa, ettei tarvitse keskellä yötä juosta pihan toiselle puolelle huussiin. Mummo kuorsaa vieressä kolmen peiton alla talon avain kädessään. Naurattaa”

4.2 Paikan merkitys

Vasta vähän aikaa sitten minulle valkeni kuinka keskeisessä roolissa Paltanen työssäni on. Olen tietoisesti kuvannut Paltasta lähes alusta asti mutta nähnyt sen pitkään vain isoäitini kotina. Aloittaessani työstämään opinnäytteeni kirjallista osuutta tajusin kunnolla, ettei Paltanen ole vain isoäitini koti vaan myös äitini ja minun juuret ovat siellä. Paltanen sitoo kolme sukupolvea ja ajan kulumisen yhteen. On hassua, että sen ymmärtämisessä kesti näin kauan.

“Merkityksellinen paikka on osa meitä, sijainti johon kuulumme ja joka rakentaa menneisyyttämme. Kiinnitymme paikkoihin osallistumalla, elämällä ja toimimalla, juurtuen ja samaistuen. Paikat jättävät meihin jälkiä enemmän kuin me jätämme paikkoihin. Paikat eivät ole pysyviä, vaan ajallisesti kerrostuneita, katoavia, muuttuvia ja uudistuvia.”⁴

Lapsuudenkotini myytiin vanhempieni eron jälkeen ja näin ollen Paltanen on minulle lähimpänä lapsuudenkotiä kuin mikään muu paikka. Sen lisäksi se on myös ainut “ennallaan” pysynyt paikka lapsuudestani, johon minun on mahdollista palata. Paltanen edustaa minulle pysyvyyttä, leikkiä, vapautta ja tietynlaista kaipuuta yksinkertaiseen ja hitaaseen elämään. Jokainen meistä kuitenkin kokee paikan eri tavalla ja liittää siihen omat tunteet, toiveet, pelot ja muistot.⁵ Näin ollen on aivan varmaa, että minun, äitini ja isoäitini kokemukset Paltasesta eroavat hyvinkin paljon toisistaan henkilökohtaisten aistimusten, tunteiden ja muistojen takia. Muistomme Paltasesta ovat kuitenkin sekä subjektiivisia että kollektiivisia. Muistellessa yhdistelemme omia kokemuksia yhteisiin tarinoihin ja kertomuksiin, samalla rakentaen ja ylläpitäen käsitystämme menneisyydestä. Kollektiivisen muistin avulla siirrämme arvoja ja yhteisiä kokemuksia sukupolvelta toiselle.⁶ Tunnistankin meissä kolmessa samanlaisia piirteitä kuten periksiantamattomuutta ja itsenäisyyttä, jotka ovat varmasti siirtyneet sukupolvelta toiselle.

4 Saikkonen http://www10.edu.fi/kuvataide/toiminnallinen_luonnon_kokemistapa/paikka_ja_aika/

5 Tani 1997, 211

6 Saikkonen http://www10.edu.fi/kuvataide/toiminnallinen_luonnon_kokemistapa/paikka_ja_aika/

5 LÄHEISET VALOKUVISSA

Susan Sontagin mukaan perheenjäsenten ja heidän saavutusten tallentaminen on ollut valokuvauksen varhaisimpia kansanomaisia ilmenemismuotoja ja kamera osa perhe-elämää, jonka avulla rakennetaan kuva-arkistoa, joka on todistus perheen yhteenkuuluvuudesta.⁷ Valokuvista on rakennettu perhealbumeja aina 1800-luvun puolivälistä lähtien, kun käyntikorttikuvat tulivat kansan saataville ja suosioon. Perheen ja läheisten kuvaaminen yleistyi räjähdysmäisesti valokuvateknologian kehittyessä, George Eastmanin tuodessa 1800-luvun lopulla markkinoille Kodak-kameran, joka oli niin helppokäyttöinen ja halpa, että kaikkien oli luontevaa tarttua siihen. Alettiin puhua snapshot kuvaamisesta eli näppäilystä. Snapshot kuvat ovat spontaaneja ja nopeasti otettuja valokuvia arkisista hetkistä ja asioista kuten lasten leikeistä, lemmikeistä ja perhejuhlista.⁸ Perinteisillä amatöörien ottamilla snapshot kuvilla ei ole taiteellisia tai journalistisia tarkoituksia vaan ne kerätään yleensä talteen kuvaajan kotialbumiin. Albumikuviiin tallentuu siis pääasiassa ilon ja onnistumisen hetkiä, kuten syntymäpäiviä, valmistujaisia ja hääjuhlia. Valokuvat toimivat perheen identiteettinä ja niillä halutaan kertoa, miltä perheen tulee näyttää ulkopuolisten silmissä. Kuvilla siis pyritään korostamaan perheen toimivuutta, eikä kielteisiä tunteita yleensä näytetä. Perhealbumikuvat ovat usein myös kohteita idealisoivia.⁹

Andy Grundbergin mukaan 1900-luvun alussa snapshot estetiikkaa ei arvostettu ammattilaisten keskuudessa ja moni halusi erottua näppäilijöistä käyttämällä suuren formaatin kameraa.¹⁰ Vähitellen snapshot sai kuitenkin jalansijaa valokuvataiteen kentällä ja 1970- ja 1980-luvun vaihteessa moni valokuvaaja oli maksanut käyttöönsä pienen kameran ja alkanut kuvaamaan

7 Sontag 1984, 14

8 [https://en.wikipedia.org/wiki/Snapshot_\(photography\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Snapshot_(photography))

9 Pehunen 2009, 76-77

10 Grundberg 1992, 13

läheisiään. Yksi heistä oli Nan Goldin, joka tuli tunnetuksi omaelämäkerrallisista ja hänen ystäväpiiristä ottamista valokuvista 1980-luvulla.¹¹

1980-luvulla valokuvataide eli murroskautta Suomessa ja 1970-luvun yhteiskunnallisen dokumentaarisen valokuvauksen ja objektiivisuuden rinnalle alkoi vähitellen nousta subjektiivinen valokuvaus, joka korosti henkilökohtaisuutta ja taiteilijan omia kokemuksia. Kati Lintosen mukaan muutos tapahtui asteittain; yhteiskuntakriittisestä dokumentarismista siirryttiin ensiksi tallentavaan valokuvaukseen ja vähitellen katse käännettiin itseen.¹² 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa yksityisten ja intiimien asioiden esittämistä ei arkailtu ja oman itsen, kodin, perheenjäsenten, ystävien ja arkisten asioiden valokuvaaminen ja esittäminen yleistyi. Muun muassa uuden sukupolven nuoret naistaiteilijat kuten Ulla Jokisalo ja Raakel Kuukka tutkivat kuvissaan juuriaan ja perhesuhteitaan. Merja Salon mukaan omaelämäkerrallisuus on säilyttänyt suosionsa myös 2000-luvulla aloittaneiden valokuvataiteilijoiden keskuudessa.¹³ Esimerkiksi Milja Laurila on käyttänyt vanhoja perhealbumikuviaan työskentelynsä lähtökohdaksi teoksessa "To Remember" (Kuva 6.) ja Janne Lehtinen on kuvannut kotipaikkaansa ja koonnut kuvista "The Descendants" kirjan. Itseäni ja omaa työskentelyäni ovat alusta asti innoittaneet myös Elina Brotherus ja Sally Mann.

Läheisiä on kuvattu siis kautta aikojen mutta mikä on saanut minut ja niin monet muut valokuvaajat valitsemaan läheiset ihmissuhteet tai subjektiiviset kokemukset työnsä aiheiksi ja mikä erottaa taiteilijoiden kuvat yksityishenkilöiden kuvista? Vastauksia ja motiiveja on tietysti monia. Minulle ihmisyyden tarkastelu on tärkeätä ja oman elämän kautta sen tutkiminen on luontevaa. Materiaalina ovat omat tunteeni ja kokemukseni eli "tiedän

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Snapshot_aesthetic

¹² Lintonen 2014, 63

¹³ Salo 2009, 31

Kuva 6. Laurila Milja
Mother, 2004.

Kuva 7. Bingham Richard
Untitled, 1995.

mistä puhun”. Sen lisäksi oman elämän käsittely valokuvan keinoin on terapeutista toimintaa, jonka avulla pystyn työstämään mieltäni vaivaavia asioita ja tarkastelemaan niitä erilaisista näkökulmista.

Taiteilijoiden perhekuvat eroavat yksityisistä perhealbumikuvista, koska ne ovat otettu eri tarkoituksia varten. Taidekontekstissa olevat perhekuvat pyrkivät näyttämään arkiset asiat, erilaiset tunteet ja mahdolliset tabut, kun taas perinteiset perhealbumikuvat keskittyvät tallentamaan idealistista kuvaa perheestä. Taiteilijat tekevät yksityisestä julkista, eivätkä arkaile tuoda esiin kipeitäkään aiheita. Hyvä esimerkki on Richard Billingham, joka 1990-luvulla kuvasi hyvin inhorealistisesti alkoholisti-isäänsä ja ylipainoista äitiään. (Kuva 7.) Hänen valokuvat ovat kuvia, joita tavallinen perheenjäsen tai näppäilijä tuskin ottaisi, näyttäisi muille tai laittaisi perhealbumiin esille. Moni voi kuitenkin epäilemättä samaistua Billinghamin kuviin ja katsoja voi heijastella kuvista omia tunteitaan ja kokemuksiaan. Ihmisistä on myös lohduttavaa tietää, että muilla on samankaltaisia kokemuksia.

6 TAIDETTA JA TERAPIAA

Aloitin kuvaamaan sukuni sen kummempia suunnittelematta. Lähinnä sen takia, että se tuntui luonnolliselta ja minun oli kaikesta alun jännityksestä huolimatta helppo lähestyä sukulaisiani. Kuten olen jo edellä kertonut kuvaustilanteet lähensivät meitä ja huomasi käyneeni samalla läpi monia käsittelemättä jääneitä asioita. Valokuvat tavallaan ulkoistivat ja etäännyttivät vaikeat asiat ja niihin liittyvät tunteet, jolloin minun oli helpompi tarkastella asioita ja lopulta hyväksyä ne. Nykyään isoäitini paatokselliset puheet uskonnosta ja raamatulliset elämänohjeet aiheuttavat enemmän hilpeyttä kuin ärsyyntymistä tai ahdistusta. Sukuni kuvaaminen on ollutkin minulle parhaimmillaan terapeutista valokuvaamista.

Oma kiinnostus taidelähtöisiin vuorovaikutusmenetelmiin ja terapeutiseen valokuvaamiseen kasvoi sukuni kuvaamisen myötä. Valokuvaterapia on verrattain uusi menetelmä taideterapian kentällä mutta on kuitenkin jatkuvasti kasvattanut suosiotaan viime vuosien aikana sosiaali- ja terveysalalla. Valokuvaterapia voidaan jakaa ammattilaisen johdolla tehtävään terapeutiseen työskentelyyn ja itseohjautuvaan terapeutiseen valokuvaamiseen, joka ei kuulu virallisen terapiatoiminnan piiriin.¹⁴ Terapeuttinen valokuvaaminen voidaan määritellä henkilökohtaiseksi kuvatyöskentelyksi, jolloin valokuva toimii usein itsetutkiskelun välineenä.¹⁵

Sen lisäksi, että prosessi on ollut terapeutinen minulle on se varmasti ollut omalla tavallaan terapeutinen myös isoäidilleni. Vanhukset tuntuvat tulevan individualistisessa yhteiskunnassamme helposti unohdetuiksi ja kohtaamiset ihmisten kanssa saattavat rajoittaa kotihoitajan pikaisiin vierailuihin. Isoäitini on onneksi edelleen hyvissä voimissaan mutta uskon, että yhteinen toiminta valokuvan parissa on piristänyt Lahjaa ja hän on otettu kuvatuksi sekä nähdyksi tulemisesta. Hänelle valokuvaustilanne ja valokuva esineenä on edelleen arvokas, eikä itsestäänselvyys kuten monelle muulle kuvatulvaan ja kännykkäkameroihin tottuneelle ihmiselle.

Missä sitten kulkee taiteen ja valokuvaterapian raja? Kyse ei ole välttämättä menetelmistä eikä kuvien laadusta vaan ero on kuvien käytössä ja kontekstissa. Valokuvataide on aina julkista ja tehty yleisöä varten toisin kuin valokuvien terapeutinen käyttö. Valokuvaterapiassa kuvien käyttö on yksityistä ja kuvien on tarkoitus tukea terapiaprosessia. Valokuvataide ei kuitenkaan ensisijaisesti ole terapiaa vaikka se voi olla myös sitä tekijälleen ja katsojalle.¹⁶

14 Halkola 2009, 14

15 Halkola 2009, 16

16 Salo 2009, 33

Il y a sept jours, l'homme que j'aime m'a quittée. C'était un ami de mon père. Petite fille, déjà, j'étais entichée de lui, mais j'avais trente ans quand j'ai réussi à le conquérir. De temps en temps, il me rappelait qu'il n'était pas vraiment amoureux et je me moquais de cet avertissement : il vivait avec moi. On m'a alors proposé une bourse d'études au Japon. Il a menacé de me quitter durant cette absence de trois mois ; trop long. J'ai tout de même préféré partir. Par crainte de lui reprocher toujours cette occasion manquée. Pour me reconforter, malgré son ultimatum, il m'a proposé un rendez-vous à New Delhi, au terme de mon périple. J'ai quitté Paris le 25 octobre 1984. Je haïssais ce voyage. Puis j'ai reçu une lettre qui disait simplement : "Ma petite femme chérie." Il patientait. Dès lors, je n'ai vécu que dans la perspective du 24 janvier, date de nos retrouvailles. Ce jour-là, trois heures avant de s'envoler, il m'a confirmé son arrivée. Mais à l'aéroport, un télégramme m'attendait : il avait eu un accident, il était à l'hôpital. Une partie de la nuit s'est écoulée à tenter de le joindre, et à imaginer le pire. Il était deux heures du matin quand il a décroché. Il s'était bien rendu à l'hôpital : pour se faire ôter un panaris, a-t-il précisé. J'ai su. Quelques mots bafouillés au téléphone m'ont appris qu'il venait de rencontrer une autre femme, qu'il espérait que c'était sérieux. Avant de raccrocher, j'ai murmuré : "Je n'ai pas de chance." J'ai passé le reste de la nuit dans la chambre 261 de l'hôtel Impérial, à fixer la moquette moisie, le téléphone rouge. L'Inde, c'était son idée. C'est lui qui avait fait les réservations. Lui qui avait choisi ce cadre qui allait être celui de ma douleur.

C'était chez moi, à Bondy, le 18 mai 1980. Un dimanche. J'avais dix-sept ans. Nous avions déjeuné en famille, mes parents, mes deux frères et moi. A treize heures, mon frère aîné s'est levé. Il a dit : "J'ai une course à faire." Il a embrassé mon père avant de sortir. Deux heures plus tard, ma mère a reçu un coup de téléphone. Quand elle a raccroché, elle a prononcé des mots qui paraissaient simples : "Il s'est passé quelque chose, Didier, quelque chose de très grave. J'arrive bientôt, reste tranquille." Elle pleurerait. L'apogée de la douleur, c'est entre quinze heures et dix-sept heures. Deux heures d'attente. Cent vingt minutes passées sur un lit, à penser paralysie, à penser mort, à fixer, à travers les rideaux, le ciel. A dix-sept heures, j'ai appris qu'il avait sauté du train qui reliait Bondy à la gare de l'Est. Il avait vingt-trois ans. Je me souviens qu'il faisait beau et chaud, que c'était l'anniversaire de mon père. Nous avions déjeuné ensemble, toutes les conditions pour un dimanche heureux et paisible étaient réunies.

Kuva 8. Calle Sophie
Day 7, 2007.

Sophie Callen "Ankara Tuska" on hyvä esimerkki terapeuttisesta valokuvataiteesta. Se koostu kahdesta kuva- ja tekstisarjasta: lähtölaskennat onneen ja onnettomuuteen. Lähtölaskenta onnettomuuteen kuvat ovat 1980-luvulta, jolloin Callen merkittävä parisuhde päättyi ja hän käsitteli tapahtunutta kuvien ja tekstien avulla. 15 vuotta tapahtuman jälkeen hän kokosi kuvat ja tekstit teokseksi, jonka esitti julkisesti. (Kuva 8.) Merja Salon mielestä Callen työ havainnollistaa hyvin sen minkälainen merkitys valokuvilla voi olla taiteen materiaalina sekä terapian välineenä.¹⁷

7 TEOS - LAHJA

Opinnäytetyöni kuvallinen osuus on kirja, joka koostuu 27 valokuvasta ja lyhyistä teksteistä, jotka ovat isoäitini mietteitä, sanomia ja toistamia. Valitsin kuvieni esitysmuodoksi kirjan, koska se tuntui intiimimmältä vaihtoehdolta verrattuna galleriatilaan. Kirjan katselutilanne on yksityinen ja katsoja voi tutustua kuviin omissa rauhassa. Kirjan avulla pystyn myös näyttämään paljon kuvia ja tuomaan tekstiä mukaan vaivattomasti.

Kuvallinen materiaali koostuu eri tyyppisistä valokuvista: miljöökuvista, potreteista, yksityiskohdista ja isoäitini elämää dokumentoivista kuvista. Kuvat ovat kuvattu vuosina 2012 - 2016 ja etenkin suurin osa miljöökuvista on kuvattu projektin alkuvaiheessa. Mukana on myös kaksi vanhaa albumikuvaa. Lahja on useassa kuvassa aktiivisena toimijana, milloin tekemässä lumitöitä, tyhjentämässä pakastinta tai saunomassa. Vain yhdessä kuvassa hän on pysähtynyt kameran eteen ja on suorassa katsekontaktissa katsojaan. Lahja on kuvissa osa taloa ja muuntautuu osaksi tilaa, toisin kuin äitini ja minä. Olen kuvannut meitä kaikkia erikseen mutta myös yhdessä, koska tuntui tärkeältä tuoda kolmesukupolvea yhteen.

¹⁷ Salo 2009, 33

Valokuvien visuaalinen muoto kehittyi vähitellen. Aluksi etsin ja kokeilin paljon. Mukana oli muun muassa toiminnallisempia dokumentaarisia kuvia, jotka vähitellen tippuivat pois ja vähäeleisyys tuli tilalle. Ensimmäiset kuvat olivat myös paljon synkempiä ja kertoivat selvästi omasta onnettomuudestani ja ahdistuksestani. Kuvissani on edelleen tietynlaista herkkyyttä ja melankolinen vire mutta tunnelma on kuitenkin keveämpi ja hilpeämpi. Pinkki väri, jonka ajatellaan edustavan rakkautta, huolenpitoa ja myötätuntoa valikoitui mukaan intuitiivisesti mutta jatkoin sen käyttöä tarkoituksella.

Taiton avulla olen pyrkinyt jäsentämään eri tyyppistä materiaaliani toimivaksi kokonaisuudeksi. Kuvat ovat samankokoisia, lukuunottamatta potretteja, joita halusin korostaa isommalla koolla. Vaaleanpunaisella taustalla kuvatut yksityiskohdat kulkevat tasaisesti mukana alusta loppuun. Teoksessa on viisi kuvaparia ja ajan kulumisen sekä paikan muutoksen voi aistia tarkastelemalla kuvapareja tiloista, jotka ovat kuvattu ensimmäisen kerran neljä vuotta sitten ja tosinnettu nyt keväällä 2016.

8 POHDINTA

Ihmiset ovat luonteeltaan uteliaita ja yksityinen kiinnostaa meitä. Haluamme selvittää keitä olemme ja mistä tulemme. Perhe käsitetään tänä päivänä laajemmin kuin ennen. Se ei ole enää unitaarinen yksikkö vaan suurimmalle osalle meistä perheen idea on monimuotoisempi. On uusioperheitä, yksinhuoltajia, sateenkaariperheitä, perheitä jotka eivät jaa samaa geneettistä perimää ja perheitä jotka muodostuvat ihmisistä, jotka olet itse valinnut elämäsi. Perhe-elämän rikkaus johtaa helposti oman perheen tutkimiseen ja mahdollisesti aiheen käsittelemiseen visuaalisin keinoin. Ihmiset hakevat myös suojaa ja tasapainoa jatkuvasti muuttuvassa maailmassa, jossa perhe edustaa pysyvyyttä

ja vakautta.¹⁸ Perhe on taiteen materiaalina oivallinen, enkä yhtään ihmettele miksi niin moni valokuvaaja on päätenyt kuvaamaan läheisiään.

Minun valokuvat kertovat tarinaa suvustani, etenkin isoäidistäni ja on tärkeää pitää mielessä, että kyseessä on minun subjektiivinen näkemykseni asioista ja ihmisistä, enkä ole tavoitellut lainkaan objektiivisuutta. Olen päättänyt mitä haluan näyttää ja kuvissa korostan tiettyjä paikan ja ihmisten piirteitä. Susan Sontagin mukaan:

“Päätessään miltä kuvan tulisi näyttää tai valitessaan tietyn valotusajan kuvaajat liittävät aiheeseensa aina omia arvokäsityksiään. Vaikka kamera eräässä mielessä todella vangitsee todellisuuden eikä vain tulkitse sitä, valokuvat ovat yhtä lailla tulkintoja maailmasta kuin maalaukset ja piirrokset.”¹⁹

Valokuva esittää siis vain yhden “todellisuuden” ja sekin on tekijänsä näköinen. Tämän lisäksi jokainen tulkitsee kuvia muun muassa oman kokemushistorian kautta, jonka takia osa ihmisistä voi kokea samaistumisen tunteita tietyn teoksen yhteydessä enemmän ja toiset vähemmän.

Kuten olen jo aiemmin maininnut omien sukulaisten valokuvaaminen on sujunut luontevasti alusta asti mutta olen joutunut kuitenkin pohtimaan paljon kuvien esittämistä. Vaikka kuvani eivät olekaan raadollisen paljastavia, kuten Richard Billinghamin kuvat hänen perheestään, on takaraivossa ajatus missä valossa haluan heidät näyttää tai mitä muut perheestäni ajattelevat. Saatanko heidät esimerkiksi naurunalaisiksi tai herääkö ihmisille kysymyksiä, joihin en halua tai en ole valmis vastaamaan. Olen halunnut olla rehellinen mutta samalla suojella heitä. Tunnen olevani vastuussa heistä ja sen vuoksi olen pyrkinyt käsittelemään

18 Grundberg 1992, 14

19 Sontag 1984, 12-13

läheisiäni arvokkaasti mutta huumorilla ja olen mielestäni onnistunut. Kuvat eivät ole osoittelevia eivätkä loukkaavia vaan niistä välittyy lämpö ja se, kuinka tärkeitä nämä ihmiset minulle loppujen lopuksi ovat.

Olen pohtinut paljon, miltä kuvattavistani on tuntunut katsoa ottamiani kuvia heistä. Emme ole asiasta oikeastaan keskustelleet mutta olen melko varma, että heidän näkemys itsestään on hyvin toisenlainen verrattuna minun sen hetkiseen näkemykseeni. Pidän projektin kaikkia kuvia tavallaan myös omakuvina vaikka en kuvissa itse esiintyisikään, sillä omat tunteeni ja kokemukseni paikasta sekä ihmisistä ovat kuvissani tiiviisti läsnä. Kuvat ovat minulle itsereflektion väline, joiden avulla olen pyrkinyt selvittämään suhdettani sukulaisiini. Kaikkia neljän vuoden aikana kuvattuja kuvia tarkastellessa voikin mielestäni nähdä läpi käydyn muutoksen suhtautumisessa perheeseeni.

Valokuvani ovat myös muistoja, välähdyksiä menneestä. Ne muistuttavat kuolevaisuudesta, jonka takia ne vetoavat tunteisiimme.²⁰ Sukuni on pieni ja tiedän, että isoäitini tai vanhempani eivät tule aina olemaan elämässäni ja ehkä sen takia koen tarvetta tallentaa heidät valokuvini, jotta heistä jäisi jotain konkreettista jäljelle. Kuvieni avulla voin palata muistoihini mutta samalla ne ovat kurkistus tulevaan, sillä isoäitini ja äitini kuvia katsoessani voin kuvitella, miltä ehkä itse näytän vuosien päästä.

20 Sontag 1984, 71

9 LOPUKSI

Opinnäytetyön tekeminen on ollut prosessi, jonka aikana olen oppinut ymmärtämään omia motiivejani valokuvaajana paremmin: mitä teen, miksi teen ja mitä haluan tehdä tulevaisuudessa. Valokuva on osoittautunut minulle tehokkaaksi itsereflektion välineeksi ja yleisten teemojen käsittely oman elämän kautta on minulle luonnollinen sekä miellyttävä tapa työskennellä. Samalla omat kokemukseni ja työharjoittelu taidetta terveys- ja sosiaalialalla soveltavassa hankkeessa ovat avartaneet käsitystäni, kuinka voin tulevaisuudessa soveltaa omaa ammattitaitoani sekä kiinnostustani taide- ja valokuvaalähtöisiin vuorovaikutusmenetelmiin työelämässä.

Olen työskennellyt opinnäytetyöaiheeni parissa pitkään mutta en ensimmäisenä opiskeluvuotena voinut kuvitella, että aiheesta olisi lopputyöhön asti. Työskentelyni on ollut välillä hyvin intensiivistä ja välillä asiat ovat vain kypsyneet ja jäsentyneet mielessäni. Kun ryhdyin kirjoittamaan opinnäytetyön kirjallista osuutta aloin lukemaan valokuvauksen klassikkotekstejä, joiden avulla sain pohjaa ja ymmärrystä työskentelylleni. Näin jälkeinpäin ajatellen minun olisi ollut hyvä tarttua niihin jo opiskelujen alkutaipaleella, sillä niistä olisi epäilemättä ollut paljon hyötyä. Kirjoittaminen on myös selkeyttänyt omaa ajattelua ja uskon, että tulen tekemään sitä jatkossa enemmän. Opinnäytetyön tekemisen myötä opin sanallistamaan työtäni paremmin ja suhteuttamaan sitä taidekontekstissa esitettyihin perhekuviin ja sen traditioon.

Tällä hetkellä minusta tuntuu, että Lahjan kuvaaminen on tältä osin tullut päätökseen ja olen kaikkeni antanut. Olen onnellinen, että pystyin käyttämään tähän aiheeseen näin paljon aikaa ja voin hyvillä mielin seistä työni takana. Tarkoituksenani on kuitenkin jatkaa työskentelyä sukuni parissa. Viime syksynä vanhoja valokuva-albumeja etsiessä löysin isäni lähettämiä kirjeitä kahdenkymmenen vuoden takaa ja luulen, että nyt olisi oikea aika lähteä tutkimaan isän ja tyttären tarinaa.

KIITOS

Kiitos äiti ja isä. Ilman teitä ei olisi minua, eikä tätä projektia. Suurin kiitos kuuluu kuitenkin Lahjalle, joka on ennakkoluulottomasti antanut minun valokuvata elämänsä.

Kiitos Emil tuesta ja avusta epätoivoina ja vähemmän epätoivoina hetkinä.

Kiitos Tone, Raakel, Anu, Make, VK12, Penni ja Leka.

LÄHDELUETTELO

Painetut lähteet

Grundberg, A. 1992. The Snapshot Comes of Age. Teoksessa A. George, A. Heyman & E. Hoffman (toim.) *Flesh & Blood*. Manchester: Cornerhouse Publications, 13-14.

Halkola, U. 2009. Mitä valokuvaterapia on? Teoksessa U. Halkola, L. Mannermaa, T. Koffert & L. Koulu (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Duodecim, 13-21.

Karjalainen, P. 1997. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema - Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 227-241.

Knuuttila, S. 2006. Paikan moneus. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) *Paikka - Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Jyväskylä: Gummerus, 7-14.

Lehtinen, A. 2006. Osallisuuden ja kieltäytymisen paikat. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) *Paikka - Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Jyväskylä: Gummerus, 44-63.

Lehtinen, J. 2007. *The Descendants*. Ostfildern: Hatje Cantz.

Lintonen, K. 2014. Nousukausi. Teoksessa K. Lintonen, A-K. Rastenberger & E. Heikka (toim.) *Valokuvataiteen ydin - 1900-luvun suomalaiset valokuvat ja taidepuhe*. Helsinki: Maahenki, 62-105.

Lintonen, K. 1999. Matka itseän - Suomalaisen valokuvataiteen siirtymiä 1970-luvun lopulta 1990-luvulle. Teoksessa J. Kukkonen & T.-J. Vuorenmaa (toim.) *Varjosta - Tutkielmia suomalaisen valokuvan historiasta*. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museo, 262-279.

Pehunen, P. 2009. Omakuvat ja perhevalokuvat psykoterapiassa. Teoksessa U. Halkola, L. Mannermaa, T. Koffert & L. Koulu (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Duodecim, 75-91.

Salo, M. 2009. Peilin, muistin ja toiston taide - valokuvataiteen ja -terapian yhteyksiä. Teoksessa U. Halkola, L. Mannermaa, T. Koffert & L. Koulu (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Duodecim, 23-33.

Sontag, S. 1984. *Valokuvauksesta*. Suom. Kanerva Cederström & Pekka Virtanen. Hämeenlinna: Love kirjat.

Tani, S. 1997. Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema - Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 211-226.

Painamattomat lähteet

Torvinen, H. 2011. Muistojen värittämät maisemat. *Hybrislehti*, 3/2011. <http://hybrislehti.net/hybris-32011/muistojen-v%C3%A4ritt%C3%A4m%C3%A4t-maisemat> Viitattu 30.01.2016

Saikkonen, L. Ympäristökasvatus kuvataiteessa - Paikka ja aika. http://www10.edu.fi/kuvataide/toiminnallinen_luonnon_kokemistapa/paikka_ja_aika/ Viitattu 20.01.2016

[https://en.wikipedia.org/wiki/Snapshot_\(photography\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Snapshot_(photography)) Viitattu
01.03.2016

https://en.wikipedia.org/wiki/Snapshot_aesthetic Viitattu
01.03.2016

KUVALIITTEET

Kuva 1. Rytönen, Miia. Nimetön. Sarjasta vieras tässä maassa,
2013.

Kuva 2. Rytönen, Miia. Nimetön. Sarjasta vieras tässä maassa,
2013

Kuva 3. Rytönen, Miia. Nimetön. Sarjasta vieras tässä maassa,
2013

Kuva 4. Rytönen, Miia. Nimetön. Sarjasta vieras tässä maassa,
2013

Kuva 5. Rytönen, Miia. Nimetön, 2013.

Kuva 6. Laurila, Milja. Mother. Sarjasta To Remember, 2004.
<http://helsinkischool.fi/artists/milja-laurila/portfolio/to-remember> Viitattu 28.03.2016

Kuva 7. Billingham, Richard. Untitled. Sarjasta Ray's A Laugh, 1995.
<http://www.nationalmediamuseum.org.uk/collection/collectionselections/historyofphotography> Viitattu
28.03.2016

Kuva 8. Calle, Sophie. Day 7. Sarjasta Exquisite Pain, 2007.
<http://girlsclubcollection.org/sophie-calle-and-annette-messenger-at-the-frost-museum/> Viitattu 28.03.2016

